

فرار سرمایه، دشواری تأمین مالی از بانک‌ها و رشد سپرده‌های بانکی در استان کرمان

گروه تحلیلی داورا*

حوزه فعالیت: مدیریت سرمایه‌گذاری و کسب‌وکار

همواره در ساختار اقتصادی کشور، منابع بانکی یکی از مهم‌ترین منابع تأمین مالی کشور بوده است. اگر از مکاتب مختلف اقتصادی و نگاه متفاوت هر یک بر نقش و جایگاه پول و نظام بانکی بر اقتصاد گذر کنیم و بخواهیم به زبان ساده و صریح و البته مشخص نگاهی به وضعیت استان کرمان در حدود یک سال گذشته، در زمینه سپرده‌ها و تسهیلات بانک‌ها داشته باشیم، شاید در دسترس‌ترین داده و اطلاعات موجود، مربوط به «مانده تسهیلات و سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری به تفکیک استان‌ها» که در وبسایت بانک مرکزی منتشر می‌گردد، باشد. با توجه به این‌که در زمان تدوین این نوشتار (اواسط اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۰) اطلاعات منابع و مصارف بانکی تا دی‌ماه ۹۹ منتشر شده بود، لذا به بررسی شرایط استان طی دوره پایان اسفند ۱۳۹۸ تا پایان دی‌ماه ۱۳۹۹ پرداخته شده است.

از آنجا که فرض کرده‌ایم مخاطبان این نوشتار به مفاهیم اولیه در نظام بانکی آشنا هستند، بنابراین با گذر از مقدمات در ابتدا نگاهی به وضعیت کلی سپرده‌ها (منابع) و تسهیلات (مصارف) در استان‌های کشور خواهیم داشت و به جایگاه استان کرمان در مقایسه با سایر استان‌ها خواهیم پرداخت و در ادامه به بررسی شاخص مهم مصارف به منابع یا تسهیلات به سپرده‌ها پرداخته شده و نهایتاً به موضوع وضعیت ناکارآمدی منابع استان و تبدیل شدن به تسهیلات در سایر استان‌های کشور می‌پردازیم. لازم به ذکر است با توجه به اینکه مناطق آزاد تجاری در آمار منتشر شده بانک مرکزی به صورت جداگانه و در لیست استان‌ها قید می‌گردد، لذا در این نوشتار نیز به صورت جداگانه (استان سی و دوم) اشاره گردیده است. ذکر این نکته ضروری است که برخی منابع موجود در بازارهای غیرمتشکل پولی و مؤسسات مرتبط در این آمار قرار ندارد که با توجه به مقایسه با نقدینگی کشور قابل اغماض است.

همان‌گونه که در جدول ۱ مشاهده می‌شود استان کرمان با ۸۱۵،۷۱۳ میلیارد ریال سپرده (سهم ۲،۳ درصدی از کشور) و

۴۲۴،۹۸۷ تسهیلات (سهم ۱/۶ درصدی از کشور) در رده هشتم کشور قرار دارد. با توجه به برآورد مرکز آمار ایران از جمعیت استان، به‌طور متوسط هر کرمانی ۲۴۴ میلیون ریال منابع بانکی در اختیار داشته و ۱۲۷ میلیون ریال نیز تسهیلات از بانک‌ها دریافت کرده است که با توجه به میانگین ۴۳۰ میلیون ریالی منابع و ۳۱۳ میلیون ریالی تسهیلات در کشور پایین‌تر از متوسط کشور قرار داریم؛ البته دلیل عمده این عقب‌ماندگی، انباشت ۵۳/۷ درصد از منابع و ۶۳/۸ درصد از مصارف در تهران می‌باشد (یکی از علل مهم بالا بودن رقم تسهیلات و سپرده‌ها در استان تهران استقرار دفاتر بسیاری از شرکت‌ها و مؤسسات تولیدی سایر استان‌ها در استان تهران بوده و عمده فعالیت‌های بانکی آن‌ها از طریق شعب بانک‌ها و مؤسسات اعتباری استان مذکور انجام می‌شود).

اما بگذارید نگاهی دقیق‌تر به وضعیت منابع و مصارف در بانک‌های استان داشته باشیم. با مقایسه منابع و مصارف بانکی در دی ماه ۱۳۹۹ نسبت به اسفند ۱۳۹۸ مشاهده می‌شود که سپرده‌های استان رشدی ۵۶/۴ درصدی را تجربه نموده که در میان استان‌های کشور در جایگاه دوم پس از استان بوشهر قرار خواهد گرفت، درحالی‌که در کشور شاهد رشد ۳۳/۱ درصدی در سپرده‌ها طی همین دوره بوده‌ایم؛ اما در طی همین دوره تسهیلات استان رشد ۲۸/۳ درصدی را شاهد بوده که کمترین میزان رشد تسهیلات در کشور بوده است و این در حالیست که متوسط رشد تسهیلات در کشور در طی این دوره، ۳۵/۸ درصد بوده و در برخی استان‌ها شاهد رشد ۵۲ درصدی تسهیلات پرداختی

بوده‌ایم. این ارقام به ما تغییرات جدی در نسبت مصارف به منابع و کاهش آن را گوشزد می‌نماید، لذا در ادامه به بررسی مصارف و منابع در استان‌های کشور خواهیم پرداخت.

اما با نگاهی به مصارف به منابع استان در دی ماه ۱۳۹۹ نسبت به اسفندماه ۱۳۹۸، این نسبت از ۷۱/۷ درصد به ۵۸/۸ درصد کاهش یافته است، به طوری که با ۱۲/۹ درصد کاهش بیشترین واحد درصد کاهش را در بین استان‌های کشور را داشته است. از آنجا که این نسبت در همین دوره در کشور از ۷۹/۴ درصد به ۸۰/۸ درصد افزایش یافته است (۱/۴ واحد درصد افزایش) سؤال اینجاست که چرا علی‌رغم این که این نسبت به جز ۵ استان (از جمله کرمان) در بقیه استان‌ها (۲۶ استان) افزایش داشته است، در کرمان بایستی شاهد کاهش نسبت مصارف به منابع باشیم؟ توجه شود که روند کلی مصارف به منابع در کشور در سالیان اخیر کاهش یافته است.

اگر استان کرمان در حد متوسط کشور یعنی ۸۰/۸ درصد سپرده‌ها تسهیلات پرداخت نماید باید بانک‌ها حدود ۱۵۸،۸۱۶ میلیارد ریال تسهیلات در استان پرداخت نمایند؛ یعنی چیزی در حدود ۶۵ درصد منابعی که در برنامه ششم برای رشد ۸/۵ درصدی اقتصاد استان پیش بینی شده است و از طرف دیگر با توجه به مشکلاتی که در استان در زمینه تأمین مالی شاهد هستیم چنین به نظر می‌رسد که بایستی در این خصوص اقدامی جدی در استان صورت پذیرد؛ چرا که روند استان متفاوت از روند متوسط کشور است.

لازم به ذکر است، در برخی از مقالات اقتصادی از تعبیر فرار سرمایه نیز برای این تغییر در اختلاف مصارف و منابع در طی دو دوره یاد می‌شود که البته گستره و مقیاس این اصطلاح بسیار زیاد و بر اساس حد تفصیل هر تحلیل متفاوت خواهد بود، اما به‌طور کلی می‌توان فرار سرمایه سرریز شده به سایر استان‌های کشور را محاسبه نمود و بر این اساس در استان کرمان در فاصله اسفند ۱۳۹۸ تا دی ماه ۱۳۹۹ فرار سرمایه به رقم ۱۶۶،۵۷۶ میلیارد ریال رسیده است که از نظر مطلق هم بیشترین میزان فرار سرمایه در کشور است، اما در صورتی که مبنای محاسبه فرار سرمایه، متوسط نسبت مصارف به منابع کشور باشد (در حالتی که فرض کنیم تنها مبنای ما متوسط کشور باشد و نه مقدار تفاوت منابع و مصارف) نیز میزان فرار سرمایه در هر صورت مقدار قابل ملاحظه‌ای از منابع استان در استان مورد استفاده قرار نخواهد گرفت.

آنچه به‌عنوان نتیجه تحلیلی به نگارش در آمده است فرضیات نویسنده است و جهت اطمینان کامل از آن‌ها بایستی پژوهش‌های جامع‌تر با داده‌های بیشتری در این خصوص صورت پذیرد، اما

به‌طور کلی چند نکته مهم وجود دارد:

اول اینکه وقتی که نکات فوق را در کنار گزارش «پایش ملی محیط کسب‌وکار ایران» که توسط اتاق بازرگانی انجام می‌شود می‌گذاریم و مشاهده می‌شود که استان کرمان از حیث کیفیت و کمیت فضای کسب‌وکار در رتبه یکی مانده به آخر در زمستان ۱۳۹۹ قرار گرفته و از سوی دیگر یکی از سه عامل اصلی (نامساعدترین) به اذعان فعالان کسب‌وکار «دشواری تأمین مالی از بانک‌ها» بوده است به این نتیجه خواهیم رسید که سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران استان در این بخش باید چاره‌اندیشی جدی داشته باشند. دوم این که تغییر فضای فکری و عملیاتی در حوزه بانک‌های استان نیازمند کاوش و تغییر رویه جدی است و برای جذب منابع در استان بایستی روندی معکوس در پیش گرفت که یقیناً زمان‌بر (علی‌رغم سیال بودن و سرعت گردش پول) خواهد بود؛ زیرا با توجه به قراردادهای و تعهدات قبلی شکل گرفته در بانک‌ها و البته قوانین و مقررات حاکم بر نظام بانکی بازگشت منابع نیازمند اهتمام جدی است و در کوتاه‌مدت میسر نخواهد بود.

سوم اینکه وقتی در شرایط تورمی (البته رکود تورمی) میزان سپرده‌های استان پس از یک استان دیگر بیشترین رشد را در کشور تجربه می‌کند، باید کمی در ابعاد اقتصاد رفتاری و تعاریف اقتصادی پویا کرد؛ چرا که با توجه به این که از قدرت خرید پول کاسته می‌شود، بایستی شاهد رخداد پول داغ "Hot Money" به‌طور جدی‌تر باشیم. این که چرا سرریز سپرده‌ها را در استان کرمان شاهد هستیم، می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که اولاً ریسک‌گریزی و فرار از ریسک در سپرده‌گذاران استان نسبت به کشور بالاتر بوده و ثانیاً این که عدم آشنایی به مفاهیم اولیه اقتصادی از جمله قدرت خرید و به‌نوعی توهم پولی باعث انباشت پول در بانک‌ها و عدم تبدیل آن به دارایی‌های فیزیکی یا سایر دارایی‌های پایدارتر شده است.

چهارمین نکته را می‌توان این‌گونه مدنظر قرار داد که این ریسک‌گریزی را می‌شود به دلیل نا اطمینانی‌های موجود از شرایط آتی اقتصاد بویژه در شرایط کرونا نیز تعبیر نمود؛ چرا که در این شرایط افراد به افزایش تقاضای احتیاطی و نگهداری پول سوق داده خواهند شد.

نکته پنجم این است که با بررسی منابع و مصارف در آبان ماه سال ۱۳۹۹ نیز شاهد وضعیت مشابهی در استان هستیم (دوره‌ای که نگرانی از انتخاب مجدد ترامپ به‌عنوان رئیس‌جمهور و دامن زدن افزایش نرخ ارز و ایجاد تورم فزاینده وجود داشته است)؛ بنابراین یک روند افزایشی در سال ۱۳۹۹ در سپرده‌ها در استان شکل گرفته است و شوک‌های بیرونی در استان کرمان چندان منشأ اثر نبوده است؛ لذا در شرایط معکوس نیز کار اصلاح سخت‌تر خواهد بود.

نکته ششم این است که می‌توان نتیجه گرفت که مشکلات

به‌طور کلی
می‌توان فرار
سرمایه سرریز
شده به سایر
استان‌های کشور
را محاسبه نمود
و بر این اساس
در استان کرمان
در فاصله اسفند
۱۳۹۸ تا دی ماه
۱۳۹۹ فرار سرمایه
به رقم ۱۶۶،۵۷۶
میلیارد ریال رسیده
است که از نظر
مطلق هم بیشترین
میزان فرار سرمایه
در کشور است،
اما در صورتی که
مبنای محاسبه فرار
سرمایه، متوسط
نسبت مصارف به
منابع کشور باشد
(در حالتی که فرض
کنیم تنها مبنای
ما متوسط کشور
باشد و نه مقدار
مطلق تفاوت منابع
و مصارف) نیز میزان
فرار سرمایه در
همین دوره مورد
بررسی به میزان
۱۲۳،۰۷۷ میلیارد
ریال خواهد بود
و بنابراین در هر
صورت مقدار قابل
ملاحظه‌ای از منابع
استان در استان
مورد استفاده قرار
نخواهد گرفت.

جدول ۱- وضعیت منابع و مصارف بانک‌ها و سرانه سپرده‌ها و تسهیلات در استان‌ها و کشور

استان	سپرده‌ها (میلیارد ریال)	سهم از کل	تسهیلات	سهم از کل	سرانه سپرده (میلیون ریال)	سرانه تسهیلات (میلیون ریال)
تهران	۱۹.۴۲۷.۷۲۷	۵۳٫۷٪	۱۶.۷۶۳.۱۶۳	۶۳٫۸٪	۱.۳۹۰	۱.۲۰۰
اصفهان	۱.۹۰۳.۷۸۹	۵٫۳٪	۱.۰۱۸.۷۲۱	۳۹٫۹٪	۳۵۶	۱۹۱
خراسان رضوی	۱.۵۷۸.۰۴۵	۴٫۴٪	۸۵۱.۱۴۴	۳۳٫۲٪	۲۳۰	۱۲۴
فارس	۱.۴۲۶.۱۵۳	۳۹٫۹٪	۶۴۹.۱۸۵	۲۷٫۵٪	۲۸۲	۱۲۹
خوزستان	۱.۲۰۱.۸۹۶	۳۳٫۳٪	۵۵۵.۲۳۶	۲۱٫۱٪	۲۴۳	۱۱۲
آذربایجان شرقی	۹۸۴.۵۴۵	۲۷٫۷٪	۵۳۶.۲۰۸	۲۰٫۰٪	۲۴۳	۱۳۲
مازندران	۹۶۰.۶۳۳	۲۷٫۷٪	۶۱۸.۸۴۶	۲۴٫۴٪	۲۸۳	۱۸۲
کرمان	۸۱۵.۷۱۳	۲۲٫۳٪	۴۲۴.۹۸۷	۱۶٫۶٪	۲۴۴	۱۲۷
البرز	۷۷۶.۷۰۸	۲۱٫۱٪	۳۲۷.۰۸۷	۱۲٫۲٪	۳۶۷	۱۱۲
گیلان	۶۳۵.۷۵۲	۱۸٫۸٪	۳۶۴.۰۲۱	۱۴٫۴٪	۲۴۷	۱۴۲
بوشهر	۵۹۵.۱۲۹	۱۶٫۶٪	۱۸۲.۰۶۵	۷٫۷٪	۴۷۶	۱۴۶
آذربایجان غربی	۵۱۴.۵۴۸	۱۴٫۴٪	۳۰۴.۰۰۱	۱۲٫۲٪	۱۵۰	۸۸
مناطق آزاد تجاری	۴۸۶.۷۵۵	۱۳٫۳٪	۲۲۴.۶۲۷	۹٫۹٪		
یزد	۴۷۶.۵۷۸	۱۳٫۳٪	۳۱۴.۱۷۶	۱۲٫۲٪	۳۸۶	۲۵۴
مرکزی	۳۶۵.۹۰۳	۱۰٫۰٪	۲۱۹.۲۹۹	۸٫۸٪	۲۴۸	۱۴۸
قم	۳۶۳.۵۲۸	۱۰٫۰٪	۱۹۷.۹۶۸	۸٫۸٪	۲۶۰	۱۴۲
کرمانشاه	۳۴۵.۸۲۵	۱۰٫۰٪	۲۵۸.۷۲۰	۱۰٫۰٪	۱۷۳	۱۲۹
هرمزگان	۳۴۴.۹۴۰	۱۰٫۰٪	۲۰۰.۸۶۰	۸٫۰٪	۱۷۸	۱۰۳
همدان	۳۰۵.۸۹۵	۸٫۰٪	۱۸۹.۹۸۳	۷٫۷٪	۱۷۲	۱۰۷
گلستان	۲۹۷.۵۳۹	۸٫۰٪	۲۳۹.۱۲۲	۹٫۹٪	۱۵۱	۱۲۱
قزوین	۲۸۹.۷۷۲	۸٫۰٪	۲۱۶.۰۵۰	۸٫۰٪	۲۱۷	۱۶۲
سیستان و بلوچستان	۲۸۱.۴۷۹	۸٫۰٪	۱۴۲.۲۰۶	۵٫۵٪	۹۲	۴۷
لرستان	۲۴۴.۳۶۶	۷٫۷٪	۲۰۳.۶۱۵	۸٫۸٪	۱۳۶	۱۱۳
زنجان	۲۲۷.۷۶۱	۶٫۶٪	۱۸۳.۸۷۷	۷٫۷٪	۲۰۶	۱۶۶
کردستان	۲۱۸.۱۳۱	۶٫۶٪	۱۴۵.۰۹۹	۶٫۶٪	۱۳۰	۸۷
سمنان	۲۱۴.۳۵۶	۶٫۶٪	۱۷۵.۳۶۷	۷٫۷٪	۲۸۱	۲۳۰
چهارمحال و بختیاری	۲۰۴.۴۵۲	۶٫۶٪	۱۸۰.۵۸۴	۷٫۷٪	۲۰۷	۱۸۳
اردبیل	۱۹۹.۴۸۷	۶٫۶٪	۱۵۱.۵۸۹	۶٫۶٪	۱۵۳	۱۱۶
خراسان جنوبی	۱۵۶.۲۳۲	۴٫۴٪	۱۲۵.۴۸۴	۵٫۵٪	۱۹۰	۱۵۳
خراسان شمالی	۱۲۲.۰۴۷	۳٫۳٪	۱۱۵.۵۶۳	۴٫۴٪	۱۳۶	۱۲۹
ایلام	۱۰۹.۲۹۴	۳٫۳٪	۱۱۰.۶۲۷	۴٫۴٪	۱۸۲	۱۸۴
کهگیلویه و بویراحمد	۸۸.۵۶۶	۲٫۲٪	۸۹.۳۲۷	۳٫۳٪	۱۱۸	۱۱۹
کشور	۳۶.۱۶۳.۵۴۶	۱۰۰٪	۲۶.۲۷۸.۸۰۷	۱۰۰٪	۴۳۰	۳۱۳

باید بررسی کرد در شرایطی که منابع بانکی قابل اتکایی در بانک‌های استان به صورت سپرده وجود دارد که منجر به ایجاد اختیارات در استان جهت تأمین مالی بنگاه‌ها می‌شود، چرا عملکرد تأمین مالی پروژه‌های در حال ساخت و بنگاه‌های اقتصادی استان از طریق ظرفیت‌های قانونی تبصره ۱۸ قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ بسیار ضعیف بوده است؟

قابل اتکایی در بانک‌های استان به صورت سپرده وجود دارد که منجر به ایجاد اختیارات در استان جهت تأمین مالی بنگاه‌ها می‌شود، چرا عملکرد تأمین مالی پروژه‌های در حال ساخت و بنگاه‌های اقتصادی استان از طریق ظرفیت‌های قانونی تبصره ۱۸ قانون بودجه سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ بسیار ضعیف بوده است؟ البته نتایج زیاد دیگری نیز می‌توان گرفت که به همین تعداد بسنده می‌کنیم. به قول شیخ اجل سعدی که چنین سروده است: گفتم که: الف، گفت: دگر، گفتم: هیچ

در خانه اگر کس است، یک حرف بس است. ♦♦

فضای کسب‌وکار و نگرانی از سرمایه‌گذاری که در گزارش‌های اخیر اتاق بازرگانی نیز مشهود است، باعث فاصله گرفتن منابع از تولید شده است. نکته هفتم این است که بایستی در بحث عافیت‌طلبی برخی از معدود بانک‌های استان کنکاش کرد؛ چرا که گاهی در کارنامه برخی مدیران بانکی بر اساس استراتژی آن‌ها، استان‌هایی که منابع (ارزان) بیشتری جذب و در اختیار مرکز (سطح ملی) قرار دهند مورد توجه و تقدیر خواهند بود. نکته هشتم این که باید بررسی کرد در شرایطی که منابع بانکی